

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת תרומות פרק ח הלכה ג

אמר רבי אמי צריכין למיחוש למה דברייתא חששין דלא למיתן בר נש פריטין גו פומא ותבשילא תותי ערסא פיתא תחות שיחיא מיצא סכינא גו פוגלא סכינא גו אתרוגא

תוספתא מסכת שבת (ליברמן) פרק ו

הלכה יז

המושבת אפרוחין ואמרה איני מושבתן אלא בבתולה איני מושבתן אלא ערומה איני מושבתן אלא בשמאל איני מושבתן אלא ביתרי והמקדש ביתרי והמשלח ביתרי והאומר הוסיפו על השלחן הרי זה מדרכי האמורי

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פו עמוד א

איקלע פריסתקא דמלכא לההוא אושפיזא דרבה, קריבו תכא קמיה ואשקוהו תרי כסי ודליוה לתכא מקמיה - הדר פרצופיה לאחוריה. אמרו ליה: מאי נעביד ליה? גברא דמלכא הוא! - אמר להו: קריבו תכא לקמיה, ואשקוהו חד כסא, ודליוהו לתכא מקמיה, ולתסי. עבדו ליה הכי ואתסי.

רש"י מסכת בבא מציעא דף פו עמוד א

אשקיה תרין כסי ודליוה לתכא - ושדים הממונים על הזוגות מזיקין את השותה זוגות, ובני הבית לא נתכוונו לכך.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קט עמוד ב

ולא יפחתו לו מארבעה. היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה? והתניא: לא יאכל אדם תרי, ולא ישתה תרי, ולא יקנח תרי, ולא יעשה צרכיו תרי. אמר רב נחמן: אמר קרא + שמות יב + ליל שמרים - ליל המשומר ובא מן המזיקין. רבא אמר: כוס של ברכה מצטרף לטובה, ואינו מצטרף לרעה. ואמר רבא: כל חד וחד מצוה דרך חירות, כל חד וחד מצוה

תוספות מסכת פסחים דף קט עמוד ב

רבא אמר כוס של ברכה אין מצטרף לרעה - אף על גב דרבא גופיה קאמר לקמן וישמרך לרעה לא מצטרף וד' אין בהם משום זוגות תירץ רשב"ם דהיינו דוקא ממזיקין אבל לכשפים איכא למיחש.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קי עמוד ב

כללא דמילתא: כל דקפיד - קפדי בהדיה, ודלא קפיד - לא קפדי בהדיה. ומיהו למיחש מיבעי.

רשב"ם מסכת פסחים דף קי עמוד ב

כל דקפיד. יותר מדאי קפדי בהדיה השדים להזיקו ודלא קפיד כ"כ לא קפדי בהדיה להזיקו ומיהו למיחש מיבעי אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדינן בהדיה דאי תימא דלא קפדי בהדיה כלל א"כ זוגות למה נזכרו בגמרא כך היה להם לחכמים לומר לא יזהר אדם בזוגות דלא ליקפדו בהדיה:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קי עמוד א

אמר עולא: עשרה כוסות אין בהם משום זוגות. עולא לטעמיה, דאמר עולא, ואמרי לה במתניתא תנא: עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל. ואי סלקא דעתך עשרה כוסות יש בהן משום זוגות - היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידי סכנה? אבל תמניא - יש בהן משום זוגות. רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו: שלום, לטובה - מצטרף, לרעה - לא מצטרף. אבל שיתא - יש בהן משום זוגות. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: ויחנך - לטובה - מצטרף, לרעה - לא מצטרף. אבל ארבעה - יש בהן משום זוגות. אביי ורבא דאמרי תרוייהו: וישמרך לטובה מצטרף, לרעה לא מצטרף. ואזדא רבא לטעמיה, דרבא אפקינהו לרבנן בארבעה כוסות. אף על גב דאיתזק רבא בר ליואי - לא חש לה למילתא. דאמר: ההוא משום דאותבן בפירקא הוה.

רשב"ם מסכת פסחים דף קי עמוד א

רבה ורב יוסף. כמו שהיו הדורות זו אחר זו היו מקילין בזוגות והולכין ופוחתין: רבא אפקינהו בארבעה. פעמים הרבה כשהיו נפטרין ממנו היה משקן ופעמים שלא היה משקן אלא ארבעה כוסות ונפטרין. ואף על גב דתריץ רבה לעיל [קט ב] כוס של ברכה כו' אלמא סבירא ליה דארבע יש בהן משום זוגות אי לאו משום כוס של ברכה איכא לתרוצי דנהי דארבע להזיק ליכא למיחש לכשפים מיהא איכא למיחש כדלקמן [ע"ב] והלכך איצטריך רבא לתרוצי לעיל הכי דלית להו לרבנן לתקוני מילתא דאתי בה לידי סכנה ואפילו סכנת כשפים:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קי עמוד ב

והא דאמרן עשרה תמניא שיתא ארבעה אין בהן משום זוגי - לא אמרן אלא לענין מזיקין, אבל לענין כשפים - אפילו טובא נמי חיישין.

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיב עמוד א

תנא: אוכלין ומשקין תחת המטה, אפילו מחופין בכלי ברזל - רוח רעה שורה עליהן.

...פירוש רב האי גאון ז"ל... ואמר הגאון הני מילי דאמירן ביה משום סכנת מזיקין דהוה נהיגי ביה והשתא לא נפיש כי ההוא עידנא.

תוספות מסכת יומא דף עז עמוד ב (וגם חולין קז):

משום שיבתא - פרש"י רוח רעה השורה על הידים שלא נטלן שחרית ור"ת מפרש דבלא נתינת פת לתינוק מותר ליטול ידיו שחרית ביום הכפורים דלא גרע ממלוכלכות בטיט ובצואה דאמירן שרוחץ כדרכו ואינו חושש ואין לך מלוכלך בטיט ובצואה יותר מזה שלא נטל ידיו שחרית שאינו רשאי ליגע לפיו ולחוטמו ולאזניו ולעיניו כדאמר בפרק שמונה שרצים (שבת דף קח:)
יד לפה תקצץ וכו' משום בת מלך ושיבתא דהכא ענין אחר הואי ששורה על האוכל כשבא ליתן פת לתינוק בן ד' וה' שנים וחונקתו אם לא נטל ידיו באותה שעה אף על פי שכבר נטלן שחרית ומה שהעולם אין נזהרין עכשיו בזה לפי שאין אותה רוח רעה שורה באלו המלכיות כמו שאין נזהרין על הגילוי ועל הזוגות.

ראבי"ה חלק א - מסכת ברכות סימן קלט

וא"ר אסי אין מברכין על כוס של פורענות מאי כוס של פורענות א"ר נחמן בר יצחק כוס שני, משום זוגות. ואף על גב דאמירן בערבי פסחים כוס של ברכה מצטרף לטובה ולא לרעה, הני מילי בדיעבד שאין לדאוג, אבל לכתחלה בעיני להזהר, כדמפרש משום שנאמר הכון לקראת אלהיך ישראל +עמוס ד' י"ב+, ותהא מצוה מן המובחר:

ספר באר הגולה באר השני פרק ד

ועוד אמרו מה שאסרו חכמים לשתות זוגות הוא ענין כשפים. ואין הדבר כך, וכי איך לא יאמין האדם במזמור (תהלים פרק צא) "יושב בסתר עליון", שם נזכר בפירוש שצריך האדם שמירה מן המזיקין. וכי הדבר הזה רע ללמוד האדם על מה הם שולטים, להיות נשמר מהם. והנה דבר זה חכמה גדולה, ללמד האדם שיהיה ניצול מן המזיקין. אבל חס ושלום שיהיו פועלים בזה, רק להגן ולהציל. והרי דניאל קרא אותו נבוכדנצר (דניאל ד, ו) "רב חרטומיא", רוצה לומר גדול שבמכשפים כלם. ועוד כתיב (דניאל א, כ) "וכל דבר חכמה ובינה אשר שאל מהם המלך וימצאם עשר ידות על כל חרטומים האשפים אשר בכל מדינות מלכותו", וזה מוכח שידעו כישוף. וחס ושלום שיהיו הם מכשפים, רק להציל עצמם. ומפני שידעו בחכמתם שהשדים שולטים במי שאוכל או שותה שתים, היו מצילין האדם מזה, ולימדו אותו שאל יאכל שתים ואל ישתה שתים.

וענין זה הוא חכמה נפלאה מאוד, צריך גם כן לגלות לפרש מה שמקובל מפי חכמים. כי השם יתברך כאשר ברא עולמו, יש בריאה שאינו עצם הבריאה, רק הם נמשכים אחר עצם הבריאה, ואינם עיקר הבריאה. וכבר בארנו זה למעלה גם כן. ודבר זה תמצא בנבראים גשמיים, ובנבראים בלתי גשמיים. כמו הרוחות והשדים, והם אינם עצם הבריאה, אבל הם נמשכים לבריאה, וטפילים אצל הבריאה ובדברים הגשמיים, כמו התולעים וכיוצא בזה, אין בהן בריאה, רק בשביל

תקטז. ואם תקשה, למה באמת בראם השם יתברך כך. התשובה, כי האלהים עשה, כדי לצרף ולזכות הבריות, כמו שברא החזיר ומנע אכילתו, וכיוצא באלה שהמציא השם יתברך את הרע, כדי להזהירו עליו, לבחון אותנו אם נשמר מצותיו. זהו סוד שהרשהו לאכול מפרי הגן, כי הם לא היו דומין זה לזה, והרי עץ הטוב והרע הם כל פירות שלא מנע ממנו סמאל אכילתם, שלא יבוא לידי טעות הנזכר. אשר לטעם זה בראו לאדם יחידי, שלא יטעה, כאשר אירע באמת, שבא סמאל ולבש עצמו בנחש, לפתות אותו להאמין בשניות ולא באחדות הקודם, כמו שאמר מן העץ אכל וברא עולמו כו' (בראשית רבה פי"ט ס"ד). וזהו שאירע לו שקיצץ בנטיעות, והיה מין וכפר בעיקר (סנהדרין לח ב), הכל נמשך מאכילת הפרי. ולאחר שנענש, אז ידע כי אשם, וקיבל תשובה עליו.

וזהו סוד הזוגות, והוא מנין השדים הנמשכים מסמאל שנתלבש מהנחש, וכמוזכר שם בערבי פסחים (פסחים ק"א), האי מאן דאכיל זוגות מאי תקנתיה, לינקט זקפא דימינא בשמאליה, ויאמר, אנן ואתון הא תלת, ואי שמע מאן דאמר ואנא הוא ד', יאמר, ואנא הא חמש, ואי שמע כו' עד... הוה עובדא, עד... חד ומאה ופקע שידא. הרי, שהשד היה מונה תמיד הזוגות, שהשדים נשפעים מצד סמאל המורד בקונו, ופיתה את אדם הראשון להאמין בזוגות. והאדם שנתקבלה תשובתו, והודה לבסוף באחדות יתברך, והבין כי אף שיש קצת נבראים שהם בשיווי אחד, אין מזה קושי, מאחר שהוא פועל אמת את העולם ברצון, כמו שכתבתי למעלה, ואין טעם ברצון, (עיין שם עוד באורך ענין הזה, והרבה מאמרים השייכים לזה). זהו שאמר, שבענין הכוסות לא היה חשש הזוגות.

תקיז. וזה סוד ארבע כוסות שתקנו רבותינו ז"ל (ירושלמי פסחים פ"י ה"א), נגד ארבע לשונות של גאולה, ולא ארבעה ענינים אחרים (כמו שהקשה לעיל אות תסח). כי הזוגות של כוסות הם תיקון לחטאו של אדם הראשון, שחט אשכול ענבים, והיה גורם לטעות זוגות, דהיינו השניות. אבל אלו, הם להפך, הם סוד ארבע אותיות השם ידו"ד, שהוא תיקון לפגם אדם הראשון, כמו שכתבתי למעלה (אות תקח). (עיין בספר מטה משה (ס' תר"ז), שביאר איך רומזים הארבע כוסות לארבע אותיות השם).

והנה, ידוע למקובלים שהם שני מיני יינות, יין אחד המשומר בענבים מששת ימי בראשית, והוא סוד ההשפעה מספירת בינה, שהוא למעלה מששת ימים הידועים, (שזו הספירה היא סוד עולם הבא, וסוד שבת הגדול. ועל עולם הבא אמרו רבותינו ז"ל (ברכות לד ב), 'עין לא ראתה' (ישעיה סד, ג), זהו יין המשומר כו'. והבן זה. וזהו סוד שאמר רב נחמן שם בערבי פסחים (פסחים קט ב), ליל המשומר ובא מן המזיקין, כי המזיקין גורמים הזוגות והשניות, ודוק). ושם היין משומר, שאין שם מגע גוי. כי מגע גוי הוא מתחיל מ'חסד' ואילך, שיש לקליפות שם אחיזה, ישמעאל מצד אברהם כו'. וזה סוד שני האמוראים שהבאתי (אות תסח), ארבע כוסות כנגד ארבע לשונות הגאולה היא מצד הברכה, כמו שכתבו המקובלים (זהר ח"א דף רס"א ע"ב), שעל כן הוזכר בתורה חמשים פעמים יציאת מצרים, נגד חמשים שערי בינה. וכשהוא להיפך, סוד יין נסך מגע גוי, אז נתהפכו ארבע כוסות לארבע מלכיות, מגע גוי שנוגע בנו למשול עלינו. וזה הדבר נרמז בדברי האמוראים שהבאתי, ר' יוחנן אמר נגד ארבע גאולות, ור' לוי אמר נגד ארבע מלכיות, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. (בבאן אדרוש דין ארבע כוסות שרשמתי בדרשתי האחרת).

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף קט עמוד ב

בכמה מקומות ביארנו שבאותם הזמנים היו העם נמשכים אחר דברי' המוניים כלחשים ונחשים ופעולות המוניות וכל שלא היה בהם סרך עבודה זרה ודרכי האמורי לא חששו בהם חכמים לעקרם וכל שכן במה שהיה הרגילות אצלם בו כל כך שהיה טבעם מקבל בענין חזק או חולשה וכמו שהעידו בסוגיא זו דקפיד קפדינן ליה דלא קפיד לא קפדינן ליה וממין דברים אלו הוא שהיו רגילים להזהר מן הזוגות וכשתקנו חכמים ארבע כוסות שלא לגרוע או להוסיף מצד אותם ההבלים הוצרכו לרוב רגילותם לתת טעם לדבריהם והוא שאמרו ליל שמורים הוא לילה המשומר ובא מן המזיקין וכבר נמנעו מטעם זה מלומר בה ברכה מעין שבע אם חל בשבת שהרי לא נתקנה אלא מפחד המתאחרים לבא כגון עם שבשדות וכן אמרו שכוס של ברכה אחר שאינו מענין הסדר מצטרף לטובה ר"ל לבטל תורת זוגות מן השנים שעברו ואינו מצטרף לרעה להחזיר בדין זוגות בצירוף כוס של הלל הבא אחריו אם מפני שאינו מסדר הפסח כמו שכתבנו אם מפני שאותן שלש שמתחלת אכילה עד סוף אכילה הם חשבון אחד והרביעי שהוא אחר אכילה הוא חשבון אחר וכן פרשוהו בדרך אחרת שכל אחד מהם מצוה בפני עצמה היא ואין צירוף לאחד עם חברו:

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף נא עמוד ב

שתה כוס אחד אין ראוי לברך על השני ברכת המזון וכן כל שהוא משלים לזוגות ויראה לי שלא נאמר דבר זה אלא בימיהם שהיו מקפידין על הזוגות אבל עכשיו אין אנו צריכין לחוש לכך:

ספר תשב"ץ קטן סימן תקנ

הר"ם ז"ל אינו מקפיד על הזוגות הן לאכול הן לדבר אחר:

טור אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קע (1269-1343)

...גרסינן בפרק ערבי פסחים לא יאכל אדם תרין ולא ישתה תרין פירוש לא יאכל ולא ישתה זוגות משום סכנה... ולא יביא ב' כוסות בסעודתו ויברך בהמ"ז מפני שנראה כגרגרן

בית יוסף אורח חיים סימן קע (1488-1575)

ד גרסין בפרק ערבי פסחים לא יאכל אדם תרי וכו'. (קט): כלומר שבאותו זמן האוכל זוגות או שותה זוגות היה בא לידי סכנה ומיהו כתבו התוספות בפרק כל הבשר (חולין קז: ד"ה התם) והאידינא לא קפדינן בהכי לפי שאין סכנה מצויה לבוא בזמן הזה ע"י כך. ולכן לא ידעתי למה כתבו רבינו ואם היה דעתו לחלוק ולומר דגם בזמן הזה יש ליזהר בכך היה לו לכתוב כל החילוקים שנאמרו בגמרא בענין זה:

יא ולא יביא שני כוסות בסעודתו וכו'. במסכת דרך ארץ (זוטא) (רבה פ"ו) תניא לא ישתה אדם ב' כוסות בבת אחת בתוך סעודתו ויברך ברכת המזון מפני שנראה כגרגרן אלא שלשון רבינו אינו מכון כלשון הברייתא:

ב"ח אורח חיים סימן קע (1561-1640)

ה גרסין בפרק ערבי פסחים לא יאכל אדם תרין וכו'. כך היא הנוסחא במקצת ספרי רבינו ואף על גב דהתוספות כתבו דהאידינא לא קפדינן בהכי וכו' ומביאים ב"י נראה דלהכי כתבו רבינו כאן דבהך מימרא ידעין לפרושי הא דכתב בסמוך ולא יביא שני כוסות וכו':

ח ולא יביא שני כוסות בסעודתו ויברך ברכת המזון וכו'. מדברי ב"י נראה דהכי פירושא מי שרוצה ליזהר שלא ישתה זוגות ויש לו שני כוסות וכדי להנצל מן הסכנה רוצה לשתות בפעם אחת ואף על פי שאין כוונתו אלא כדי לברך ברכת המזון בלי טירדא והוא דאם ישתה שני כוסות בשתי פעמים לא יוכל לברך ברכת המזון לפי שלא תהא דעתו מיושבת עליו שירא שמא יזוק לפי שכבר נסתלק מן הסעודה ואין כוס ברכת המזון מצטרף עם השני כוסות ששתה ושיהיו שלשה כוסות לבטל הזוגות וכדלקמן בסימן קפ"ג (עמ' תסה) וכדי לברך ברכת המזון בלי טירדא רוצה לשתות שני הכוסות בבת אחת ואפילו הכי אין לו לשתות בבת אחת מפני שנראה כגרגרן ועוד יש לפרש דהכי קאמר לא יביא שני כוסות ביחד בסעודתו ואף על פי שאין דעתו לשתות שניהם אלא אחד לשתות והשני לברך עליו ברכת המזון אף על פי כן מאחר שמביא שניהם ביחד נראה כגרגרן:

ים של שלמה מסכת חולין פרק ח (1510-1574)

יב. דין שצריך האדם להזהר, שיכבד ויכנס פירורי אוכלין, ויזהר שלא ישתה אופיא, ולא ינפח ביה, ולא ידחה בידו, גם יזהר שלא יאכל מן האגוד שאסר גינאה, גם לא יאכל ירק שנפל על השלחן, ולא ישב תחת המרזב, גם כשרוצה לשתות מים שנשאבו מן הנהר ישפוך תחילה מעט ממנו לארץ:

אף על פי שיש חרם הקדמונים שאין לסמוך על רפואות התלמוד, כדי שלא להוציא לעז על חכמים הקדמונים, ולא ידעו שיש שינוי במקומות, וכ"ש בזמנים, שהדורות פוחתים והולכים, ואם הראשונים כעניקים, אנו כיתושין, גם מה שהזהירו משום רוחות, כולן לא שכיחי האידינא, כמו זוגות ודומיהן, מ"מ מה שיש לחוש מעניין כשפים, והיזיקות שבגופו, למיחש מיבעי, מסקינן בסוגיא (ק"ה ע"ב) אמר אביי, מריש הוה אמינא, האי דכנשי נשוורא, פי', פירורי אוכלי, משום מנקירותא, פי' נקיון, אמר לי מר משום דקשה לעניותא, ההוא גברא דהוה מהדר עליה שרא דעניותא, ולא הוה יכיל ליה, דקא מזהר אנשוורא, יומא חד כריך ריפתא איבלי, פי', על עשבים שבאפר, אמר השתא ודאי נפל בידאי, בתר דאכיל, אייתי מרא ועקרניהו ליבלי, ושדיניהו לנהרא, שמעיה דקאמר שר של עניות ווי דאפקיה ההוא גברא מביתה, ואמר אביי, מריש הוה אמינא הא דלא שתי אופיא, פי', שאקומ"א בלע"ז, משום מאיסותא, אמר לי מר, משום דקשה לכרסם, דהיינו רירין הבאין מן החוטם, שקורין בל"א שנופי"ן, משתייה קשה לכרסם, מינפח ביה קשיא לרישא, מידחי בידו לצדדין קשה לעניותא, מאי תקנתיה לשקעיה שקועי בתוך המשקה, עד שיכלה מאליו, ואמר אביי, מריש הוה אמינא האי דלא אכלינן ירק מכישא, פי' מאגוד דאסר גינאה, משום דמחזי כרעבתנותא, אמר לי מר משום דקשה לכשפים, ר"ח ורבה בר ר"ה הוון קאזלא בארבא, אמרה להו ההוא מטרוניתא אותבן בהדיכו, לא אותבוה אמרה מילתא, לחש של מכשפות, אסרתה לארבא, שלא זזה ממקומה, אמרו אינהו מילתא שריוה, אמר להו מאי איעבד לכו, דלא מקנח לכו בחספא, ולא קטיל לכו כינה אמניכו, ולא אכיל לכו ירקא מכישא דאסר גינאה, ואמר אביי, מריש הוה אמינא האי דלא אכל ירקא דנפל אתכא, משום מאיסותא, אמר לי מר, משום דקשה לריח הפה, ואמר אביי, מריש הוה אמינא, האי דלא יתבי תותי מרזיבא, משום שופכים, אמר לי מר משום דשכיחי מזיקין, ואמר אביי, מריש הוה אמינא האי דשדא מיא מפומא דחצבא, משום ציבא, אמר לי מר משום דאיכא מים הרעים, פי', ששותין מהן המזיקין, ואף האידינא שמעתי שנזהרין בזה:

אליה רבה סימן קע (1660-1712)

יד לכך נ"ל וכו'. והב"ח [סעיף ח] ודרישה [סק"ה] פירשו דהכי קאמר לא יביא ב' כוסות ביחד בסעודתו, ואעפ"י שאין דעתו לשתות שניהם אלא אחד לשתות והשני לברך עליו ברכת המזון, אעפ"י כן מאחר שמביא שניהם ביחד נראה כגרגרן, ועיין עוד בב"ח ולחם חמודות דף רכ"ה [שם אות צז] שהאריכו ופירשו נמי לענין זוגות עי"ש, וכיון דהאידינא לא קפדינן לזוגות לא הבאתיו:

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יב

הלכה ה

וכן לא יתן אדם פס ידו תחת שחיו ד שמא נגע בידו במצורע או בסם רע שהידיים עסקניות, ולא יתן התבשיל תחת המטה אף על פי שהוא עוסק בסעודה שמא יפול בו דבר המזיק והוא אינו רואהו. /+השגת הראב"ד/ וכן לא יתן אדם פס ידו תחת שחיו. א"א בירושלמי אסור למיתן פיסתא תותי בי שחיא ומפרשין חתיכה של בשר או של לחם מפני הזיעה. /השגת הראב"ד/ ולא יתן התבשיל תחת המטה. א/א/ גם זה בירושלמי ומפרשים משום רוח רעה. +

פיתא תותי בי שחיא. וכן אסור לתת פת בבית השחי מפני שהוא מקום זוהמא וכן אסור לתת תבשיל תחת המטה מפני שרוח רעה שורה על האוכלין שתחת המטה:

שיורי ברכה יורה דעה סימן קטז (חיד"א)

ט. דין ה. ולא יתן תבשיל ולא משקין תחת המטה מפני שרוח וכו'. הרמב"ם פי"ב דרוצח (ה"ה) פירש הטעם שמא יפול בו דבר המזיק ואין רואהו. וכתב הרב פר"ח (ס"ק ו) דלדבריו אם הם מכוסים מותר, ואינו מחוור, דסתמא תני. והעיקר מפני רוח רעה, ואף אם הם מכוסים, כמ"ש פרק ערבי פסחים (ק"ב א) משקין תחת המטה אפילו מחופין וכו'. ע"ש. וכ"כ מרן בב"י דצריך לחוש לדברי הר"ן (ע"ז י ב) דתני פרק ערבי פסחים משקין תחת המטה וכו'. ע"ש. ואני בעניי אומר דאלו הנסחא פרק ערבי פסחים כמ"ש מרן והפר"ח, דלא הביאו אלא משקין תחת המטה, אז לא הוה קשה על הרמב"ם, דהוא ז"ל מיירי בתבשיל תחת המטה, שהוא אוכלין, והש"ס מיירי במשקין, אבל בנסחא דקמן בש"ס גרסינן אוכלין ומשקין, והשתא דינא קמשתעו מרן והרב פרי חדש. ואיני יודע למה השמיטו תיבת אוכלין. (ואפשר דבב"י בדפוס ויניציא וכיוצא הגירסא אוכלין ומשקין, כי כעת אין אתי אלא דפוס ברלין).

וחזה הוית להרב דרישה שכתב דלא פליגי הרמב"ם והר"ן, דהר"ן מיירי במטה שישנים והרמב"ם מיירי במטה שיושבים בשעת אכילה, והטור והר"ן דאין דרכן לכתוב אלא דבר הנהוג, ועתה אין יושבין ואוכלים על המטה, משו"ה סתמו וכתבו לאיסור. עכ"ד. ויש להשיב, דהרמב"ם והר"ן פליגי בפירוש הירושלמי (תרומות פ"ח ה"ג), דהרמב"ם מפרש שמא יפול בו דבר המזיק, והר"ן מפרש מפני רוח רעה. וכן כתב הראב"ד בהשגות שם פי"ב דרוצח. א"כ כיון דהרמב"ם כתב דין זה מכח פירושו בירושלמי, ואלו הר"ן מפרשה משום רוח רעה, א"כ מהיכא תיתי ליה דין הרמב"ם. וכן הרמב"ם כיון שמפרש בירושלמי כפירוש, אינו מודה להר"ן. [אכן אפשר לצדדו] לומר דכונת הרב דרישה דהר"ן והטור מודו לדין הרמב"ם מצד הסברא בעלמא, אף דלדעתם אין כן פירוש הירושלמי. ודוחק. והרב תוספת שבת בביאורו לסימן רס"ב הקשה על הדרישה דנעלם ממנו דברי הטור בח"מ סימן צ"ז, שכתב דמסדרין שתי מטות, אחת שיושב עליה ואחת שישן עליה. ואני בעניי הלצתי בעד הרב דרישה בספרי הקטן מחזיק ברכה שם בא"ח סימן רס"ב (אות א). ע"ש.

ומעתה הנני בא משום יתובי דעתא דהרמב"ם, בהא דמפרש הירושלמי דטעמא שמא יפול בו דבר המזיק, ומה ראה על ככה ומה הגיע לו לפרש פירוש זה. ואפשר לומר דטעמו של הרמב"ם דמפרש הכי בירושלמי, היינו משום דיש סימנים לפירוש, דהכי אתמר בירושלמי פ"ח דתרומות (ה"ג) ופ"ב דע"ז (ה"ג) אמר רבי אמי צריכין אנו למיחוש למה דברייתא חששין אסור דלא למיתן בר נש פריטין בגו פומא ותבשילא תותי ערסא פיתא תחות שיחיא וכו', משמע דהבריות חוששין מעצמם, וצריך לחוש. ואי תבשילא תותי ערסא מפני רוח רעה, מאי קאמר דבריתא חששין, הלא אין זו חששת הבריות, רק קושטא דמילתא הכי הוי, דרוח רעה שורה עליו. ועוד דהוא דבר הלמד מענינו, מה הנך דנקיט בהדה אין הדבר עצמו מזיק, רק יש לחוש מצד אחר, הא נמי דתבשילא תותי ערסא, אין הדבר מצד עצמו, רק דאיכא למיחש שמא יפול וכו'. זאת היתה לו להרמב"ם לפרש הכי.

אך קשה על הרמב"ם, אמאי השמיט הא דאמרינן בתלמודין פרק ערבי פסחים דלעיל, דאוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהם. אמנם לכי תידוק אתה מוצא שהרמב"ם לא זכר מכל הדברים שאמרו בש"ס מפני רוח רעה, כמ"ש הרב תבואות שור לעיל סימן ו'. ע"ש. ודוק.

י"ד. מי שנתן אוכלין ומשקין תחת המטה, [מותרין בדיעבד] כמ"ש בעל העטור (הל' שחיטה דכ"ג ע"ד), הביאו מרן לעיל סימן ו', דאם שחט בקנה אמר בירושלמי (שבת פ"ח סוף ה"ו) דרוח רעה שורה עליו, וכפ"ז בדיעבד מותר. כן כתב השואל בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן ק"ה, והסכים עמו הרב המחבר ז"ל. ולי ההדיט אין הנדון דומה לראיה, דהתם הרוח רעה שורה על הקנה, ולכן לכתחילה לא ישחוט בו ובדיעבד שרי, אבל הכא הרוח רעה שורה על האוכל, ולכן [יש לומר ד]אף בדיעבד אסור. וראיה לזה ממ"ש פרק כל היד (נדה יז א) האוכל שום קלוף וכו' שעבר עליו הלילה מתחייב בנפשו משום דרוח רעה שורה עליהן. הרי דמשום רוח רעה אסורים דיעבד. והכי מוכח ממ"ש פרק ערבי פסחים (ק"ב א) אוכלין ומשקין תחת המטה אפילו מחופין בברזל רוח רעה שורה עליהן, ת"ר לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות וכו' ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה, מאי סכנה רוח רעה. הרי דאיכא סכנת רוח רעה. וגבי אוכלין וכו' לא קאמר לא יתן אוכלין, אלא קתני אוכלין ומשקין וכו', לומר דאפילו בדיעבד סכנה. והראיה אחרת שהביא הרב שבות יעקב אינה ראייה כלל, כמבואר למעין.

פירוש החיד"א לספר חסידים (מרגליות) ברית עולם ושומר הברית סימן תעז (1724-1806)

שני חתנים שעושים נשואים בשבת א' וכו' עיין במפרש ובס' יד אהרן א"ה סי' ס"ב.
ומ"ש בסמוך שני אחים נשואים לשתיה אחיות וכו' הרב כנה"ג בא"ה סי' ס"ב כתב דיש לחוש לזה ומיהו קשה מהש"ס בברכות דף מ"ד פ' זוגות אחים כהנים נשואי לפ' אחיות זוגות כהניות. וכן מ"ש לקמן משיא בת אשתו לבנו וכו' מצאתי הגהה כ"י דהא רב אחוה דרבי חייא וכו' פ"ג דמ"ק ובסנהדרין ו"ל דעל הרוב קאמר ע"כ ואינו מחוור, ולי הדל נראה דכשם דשינוי המקומות ושינוי הזמנים גורם לכמה דברים כגון הרפואות שבש"ס שעתה אינן מועילות, גם לענין זוגות שהיה סכנה ושוב ליכא קפיא כלל גם לענינים אלו נשתנה דגברה סטרא אחרא מעין הרע בזה דוק והאריך.
שבת יראה דאעיקרא קושיא ליתא דבו בפרק מרבית העם שנות דור ודור נהגו זיווגים אלו ושכיחי טובא ולא היה עה"ר בזה אך עתה דלא אשתכח הרוצה לעשות זיווג בזה יש בו עה"ר ושומר נפשו ירחק מזה דאיכא עה"ר ודו"ק.

שאלה שאלת בענין הלחשים שיודעים איזה נשים לאיזה מיחשים וכאבים וחללים אם יש בהם משום דרכי האמורי או לאו... ולענין הלכה למעשה נראה דכל מה שנתפשט אצל הנשים מצאנו הנח לישראל דמסתמא נודעו בניסיון והורה להם מורה להתייר ולכך אין לאסור מה שמקיפין לילד שאחזתו חמה ונולדו בו סימני אבעבועות טרם שנראו את נקבי גופו בטבעת שהסירו מאצבע המת וכן כל כה"ג. וצ"ע ברפואות דמי שאחזו ס"ט דכהן דשמיה לוי יכתוב לוי למפרע לעצירת דם או מי שהוא יכתוב לו אנא פפי שילא וכו' /+מהגהות ציון לנפש חיה/ עשו"ת מים רבים י"ד ס"י נ"ה שתמה על הזהר, ולא ראה ד' המח' ונ"ל דבשב ואל תעשה אין חשש כגון יש נמנעין מלשחוט אווז דבי"ד סי' י"א עי"ד סי' קע"ט. ולשון הש"ע סי' ש"א סכ"ז צ"ע נ"ל יאיר חיים בכרך. /+מהגהות ב"ד/ ע' שו"ת קול בן לוי (ס' ב') ד"ה שוב ראיתי. ומש"ש מכח דירדה חולשה לעולם עי' הוריות (י"ג) +

שו"ת חוות יאיר סימן כה

קושיא נפלאה ממחוטני הנ"ל בפרק ע"פ בענין זוגות:

לכלכל דרדע והימן. צנצנת המן. ריחו נודף כמור דרור וקנמון וכו': ה"ה אהו' הרב המופלא עושה פלא כבוד מוהר"ר חיים יזי"א וכאל"ש.

טרדות רבות מחשבות איש סבבוני השב רוחי לא יתנוני. קצרתי המליצה. אמנם באשר שראיתי ג"י מעולפת ספיר גזרתה להר"ר משה ספרא רבא. ושם נאמר שלא השבתי לכ"ת בעניני התורניות. המה סיבות מניעת כתיבתו. לא אוכל לידע מה הן הן הדברים הנקני' באמירת כ"ת שלא השבתי. בודאי השליח עיות. אבל באמת זה זמן שנפלאתי בהפלא ופלא שכמה ימים באין דורש ואין מבקש מאת מל"ת ואני תמיד זכרונו ותהלותיו ידבר פיהו פתח בחכמתו אודיע אספר בקהל ועדה. אהבתו עצורה בעצמותי אשר מים רבים לא יוכלו לכבות' וכו'. וכדי שלא יהיה דברינו כשיחה בטילה ארשום מעט. אף שדבר קטן הוא לא אמנע הטוב. ויקבל מל"ת שאלה קטנה ככף איש בעניני פסח וד' כוסות: בגמרא ערבי פסחים לא יפחתו מד' כוסות פיסקא שם היכא מתקני רבנן מילתא דאתי בי' לידי סכנה ומתרץ שם בכמה אופנים. וגם משם ולהלן נאמר. אמר עולא עשרה כוסות אין בהם משום זוגות דאמר מר עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל ואס"ד עשרה יש בהן משום זוגות היכא מתקני רבנן מילתא דאתי לידי סכנה. והקשתי לפ"ז מאי פריך הגמרא שם גבי ד' כוסות היכא מתקני וכו'. אדרבה נאמר ונוכח מאחר דתיקנו רבנן א"כ אין בהם משום סכנה כאשר מוכיח הגמרא שעשרה אין בהם משום זוגות מאות' הוכחה עצמו נוכח נמי גבי ד' כוסות וק"ל ותו לא מידי. /+מהגהות ב"ד/ ע' שו"ת בתי כהונה ח"ב בבית אבות בחי' למס' פסחים מ"ש על קושי' זו: + יש לי שאלות רבות שנפקא מיני' לדינא וכעת אין הזמן מספיק עמדי כי נטרדתי לעשות לביתי דירת קבע. אחר ימי הפסח אהיה לבד על שלחני לא אצפה על שלחן אחרים להיות קל מסובין ואקוה באותו זמן יהיה מל"ת במחיצתי ליסב במסיבתי וכעת אין אתי שום חידוש רק הברכה ממעון קדשו ישקיף עליו ה' ממרום שפע לטובה בגודש. ועל אויבים נפריס ונידוש. כ"ד אוהבו כנפשו וכנפש הצעיר מאיר בן לא"א המנוח מוהר"ר יהודא זעלקלי זצ"ל גראטוואל:

שו"ת שם אריה הרב אריה ליבוש בן אליהו (17??-1851)

אכן תמיה לי מאד על הרמב"ם והטור והמחבר שלא כתבו רק דברים אילו שאסרו חכמים משום סכנה והשמיטו הרבה דברים שנזכרו בש"ס דהוי סכנתא • וכמו שהעתיק הרבה מהם בפר"ח בס"י זה • וכן העתיקם הרב מהר"י אבוהב במנורת המאור נר ו' ע"ש וכהנה טובי • וגם דין זוגות המוזכר בער"פ ג"כ לא הביאו אף שהקשו שם למה תיקנו ד' כוסות הא הוי זוגות ע"ש • ונהי דמסיק התם דמאן דלא קפיד לא קפדי בהדי מ"מ הא למיחש מיבעי וכמו"ש הרשב"ם שם • וביותר תימא שלא הביאו הא דא"י בשבת ס"פ מפנין דסכנה להקיצ דם בערב שבועות וגזרו בכל עיו"ט אטו ער"ש רק הרמ"א באו"ח ס"ס תס"ה מביא זה • אבל הרמב"ם והט"ו השמיטו • וראיתי בתוס' פ' בתרא דיומא אהא דאמרינן התם מדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת מ"ט משום שיבתא וכתבו בתוס' דהוא רוח ששורה על האוכל כשבא ליתן פת לתינוק בן ד' וה' שנים וחונקתו אם לא נטל ידיו באותה שעה אע"פ שכבר נטל שחרית ומה שאין העולם נזהרים עכשיו מזה לפי שאין אותה רעה שורה באילו המלכיות • כמו שאין נזהרים על הגלוי והזוגות עכ"ל • וכעין זה י"ל בכל הנך דקאמר הש"ס משום מזיקים או משום כשפים דאין זה מצוי בינינו והתוס' חדא מינייהו נקטו בזה • וכ"כ בפר"ח על הא דאין לשתות מים בלילי רביעית ולילי שבתות דאין נזהרים עכשיו בזה מה"ט • ומצאתי בתה"ד סי' ר"א שכתב לענין קטלנית דכמה ת"ח גדולים ואנשי מעשה הגונים דלא הוי קפדי לישא אותה • והביא בשם א"ז דהוי ספק חששא וכתב לאפשר דאהני מילי דא"ז סמכו עלמא ולא חיישינן לספק חששא כמו שאין אנו נזהרים מכמה מילי דאזהירו רבנן עליהן משום חשש סכנה משום שומר פתאים ה' וכי האי גוונא אמרינן בפי מפנין לענין הקצת דם בששי דקאי מאדים • וצ"ע אי שייך למימר האי טעמא שומר פתאים לת"ח שיודע ומכיר ונזכר למופלא בדורו ואפי' באינש דעלמא קשה הדבר לצדד כ"כ להתיר • הואיל ואיכא חשש סכנה כדאמר פרק אין מעמידים פרוקא לסכנתא בתמיה עכ"ל • הרי שגם הוא עמד בזה במה שאין אנו נזהרים • ומ"ש דבת"ח שיודע ומכיר צ"ע אי שייך שומר פתאים ה' • י"ל דעתה אין לנו דין ת"ח לענין זה דכיון דבהרבה דברים נשתנו הזמנים ולא שייך עתה לחוש כמו בשיבתא שכתבו התוס' כן יש לספק בכל החששות הנזכרים בגמרא • ואין אתנו יודע עד מה • ושייך לומר שומר פתאים ה' • אך כ"ז דחוק מאד לבא במשפט על כל נעלם • ולגזר אומר שעתה אין בזה סכנה • ומי בא עד תכלית וסוד הדברים האלה הנשגבים, ונעלמים מעינינו ומעיני שכלנו • וביותר תימה על הרמ"א ז"ל שהביא בס"י זה ענין התקופה דיש סכנה לשתות מים אף שבד"מ בעצמו הביא דעת החכם אבן אזרא ורב האי גאון בתשובתו לאנשי קיראן דהוא ניחוש בעלמא בעבור שהוא תחלת תקופה אין רוצים לשתות מים שימצאו בחנם ע"כ יאכלו מיני מתיקה ע"ש • ועכ"ז חשש להסוברים דיש בזה סכנה • וגם בזמנינו קפדי טובא לכל הדברים האלה הנמצאים בצוואת ר"ח ז"ל וצוואת ר' שעפטיל עיין בש"ע קטנים שמביאם בס"י זה • וכדומה לענינים אילו • ואין איש שם על לב לחוש לדברים המוזכרים בש"ס • וטעם הדבר נעלם ממנו במה שהקילו וחזרו והקילו בזה • ובשאר חומרות בזה מחמירים מאד • וחוששים אף לשיחות זקנות ולמה לא יחושו לדברי חז"ל עכ"פ כמו לצוואות הנזכרות • לכן שומר נפשו ירחק מהם • ומצאתי בישי"ש חולין סי' י"ב בפ' כל הבשר שכתב וז"ל אע"פ שיש חרם קדמונים שאין לסמוך

על רפואות התלמוד כדי שלא להוציא לעז על חכמים הקדמונים ולא ידעו שיש שינוי במקומות ומכ"ש בזמנים שהדורות פוחתים והולכים ואם הראשונים כענקים אנו כיתושין גם מה שהזהירו משום רוחות כולם לא שכחו האידנא כמו זוגות ודומיהן מ"מ מה שיש לחוש מענין כשפים והיזקות שבגופו למיחש מיבעי עכ"ל • זה נראה דעת הרמב"ם והטור והמחבר שלא כתבו כל הדברים שנאמרו בש"ס משום סכנה כן נ"ל:

שו"ת תפארת צבי"ר' צדוק בן יעקב הכהן מלובלין יו"ד סימן צ"א (1823-1900)

...מטה של ת"ח כל שאין תחת"ו כו'. ופירש"ב"ם שאין שם אוכלין ומשקין משום רו"ר כדאי" בפ' ע"פ. ומשמע מזה דרך ת"ח זהיר ב"י. אבל רובי דעלמא שהם ע"ה לא זהירי ב"י. ואעפ"כ הזהירו עליו חכמים בפ' ע"פ. וע"כ דאין מועיל בזה דשו בו רבים. והנראה דיש חילוק בכל הני דאמרין שו"פ ד' היינו כשדשו בו כל אדם ובזה הותר לכל. אבל מה שדשו בו רק ע"ה והת"ח זהירים לא מיקרי דשו רבים. ואולי גם התה"ד לא נסחפק אלא בכה"ג. שדשו בו רק אותם שאין יודעין. יעו"ש. וע' רש"י סוכה (דף כ"א רע"ב) פ"י בהאי דחז"ה דלא כרשב"ם. ואין רא"י. ומיהו העיקר נראה בכל הני סכנות דרו"ר דלא זהירי. היינו משום דהאידנא לא שכיחי הני דרו"ר. וכד"ש התוס' בפ' כ"ה (דף ק"ה ע"ב). מה שהעולם אין נזהרים משום שיבתא. דאין אותו רו"ר מצוי' בינינו כדרך שאין נזהרין בזוגות. ונראה דודאי התוס' לא מפני בקיאותם ברו"ר הוא שהגידו דאין אותה רו"ר מצוי'. דלא זכרו ששמעו זה ממי שה' בקי בזה בימיהם של בעלי התוס' לידע מצד בקיאותו. רק סוברים הואיל ואין העולם נזהרים מסתמא כך מקובלים מאבותיהם מפי בקיאים ויודעים. או עכ"פ זה שאינם זהירין ולא שמענו הנזק זהו רא"י דאינה מצוי'. והוא הטעם בכולהו דאין העולם זהירין. וכך קבלה בידי באוכלין שאחורי המטה וכיו"ב שאין להחמיר בדבר האידנא. דבימי חכמי התלמוד ה' הרו"ר מצויות ולא האידנא. והבא לשאל הואיל והוא קפיד ראוי לצוות לו להעושי המאכל ההוא. שזהו מדרך הסגולה המקובל ביד ההמון שמועיל להעברת רו"ר. ויועיל להעברת הפחד דמאן דקפיד ודי בזה. כך קבלתי. ודלא כמקצת מורים מחמירים בזה:

...ובאמת לדעתי ה' נראה דע"כ לא דברו הקדמונים משום דבר שבמנין אלא במים מגולים שנז' איסורם במשנה ושקלי וטרי חכמים ב"י טובא. דנראה מזה דנאסר במנין ככל גזירות חכמים לחוש לדבר אף למיעוט מה דל"ח באיסור. וכדאי" פ"ק דחולין. והוא בכלל דברים שבמנין. ולפיכך הוצרכו לתת טעם על האידנא דאין נחשים מצויין שא"צ מנין אחר להסירו. אבל כל הני סכנות דרו"ר הנז' בתלמוד. אין בהם ענין לדבר שבמנין כלל. דמעולם לא נאסרו במנין. אלא שהחכמים הבקיאים מצד ידיעותם בעניני הרו"ר לדעת איזהו סכנה הודיעו לרבים איזה דבר ראוי ליזהר. והר"ז כרופא טבעי המזהיר בדברים המסוכנים שג"כ אנו צריכים לשמוע לו משום ונשמרתם אל נפשותיכם. ואף לברי חכמים בענינים אלו כך הם. ואין לזה ענין עם דבר שבמנין כלל. ופשוט:

אבל האמת הברור בעיני כמ"ש. דאין כאן השתנות טבעית כלל. ומעולם לא ה' בזה סכנה טבעית. ומ"ש בגמ' דקשה לד"א אינו ר"ל עפ"י הטבע. ועל הרוב בתלמוד כשאמרו כן אינו ע"ד הטבע כלל. רק כעין מה שקורא רמב"ם ניחוש כנז"ל. (ומצינו בפ' מציאת האשה חזי לרוח צרעת דפרחא עילוי'. שגם בזה ה' אצלם משום רו"ר. וכמ"ש בב"מ דק"ד ע"ב הכל ברוח). ולכך רמב"ם השמיטו כדרכו מטעם שנז'. ואנו מנהג אבותינו בידינו ליזהר בזה כדרך שאנו נזהרים במים דתקופה ודשכונת המת. וכיוצא. אבל מיהת קושטא הוא דאין להחמיר בדבר לצורך שבת. וכמו שאתבאר:

פ"ר בן יהודה חלק ב פסחים קט עמוד ב (בן איש חי) הר' יוסף חיים מבגדאד (1834-1909)

ולכן יש מזיקין דקפדי אזוגות כי הזוג הוא נפרד מפני כי זכר ונקבה דקליפה שהוא שרשם לא היו יכולים להתחבר יחד ונשארו בפירודא ודבר זה הוא קשה עליהם מאד שלא היו יכולים להדמות בזה אל הקדושה ששם סיים בחיבורא ועל כן כשיראו למטה מעשה זוגות שהוא פירודא זוכרים צרתם ומתגרים במה דעביד זוגות. והנה תהלות לאל שנתבטל נזק של הזוגות מפני כי הסט"א נחלש כוחה ותחלה נתבטל בא"י מפני קדושתה ואח"כ נתבטל גם מבבל אע"ג דשכיחי שם מזיקין טפי. ועתה בזה"ז אדרבה העולם עוסקים בזוגות ומנהג הנשים פה עירינו בג'דאד יע"א אם שולחים מיני מתיקה בתוך הכלים בשמחת נשואין או מילה מזה לזה מקפידים שלא ישלחו כלים מספר נפרד אלא מספר זוג ונהגו כדי לבטל חשש הזוגות שהיה בראשנה וגבר ישראל:

גליוני הש"ס מהר"י ענגיל פסחים קט: (1859-1920)

שם לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי כו', ע' תוספתא שבת פרק ז' בדרכי האמורי היו מקפידין דווקא לעשות תרי ע"ש דתני המושבת אפרוחין ואמרה איני מושבותן אלא בי תרי והמקדח בתרי והמשלח בתרי כו' מדרכי האמורי:

ערוך השולחן יורה דעה הלכות תערובות סימן קטז (1829-1908)

סעיף יז

ענין זוגות ידוע בגמ' [פסחים ק"י א] ואמרו שלא יאכל תרי ולא ישתה תרי והשותה כפלים דמו בראשו ודווקא שלא ראה פני השוק בין כוס לכוס אבל ראה פני השוק לית לן בה ודווקא לצאת לדרך אבל לישיב בבית אין סכנה רק לצאת לבית הכסא הוי כלצאת לדרך וכן לילך לישן מיד הוי כלצאת לדרך וכס של ברכה אינו מצטרף לזוגות ושתי ביצים ושתי אגוזים ושתי קישואים הוי הלכה למשה מסיני דזוגות הוי קפידא אך עוד דבר אחד נאמרה ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו וגזרו משום זה על כל הדברים ואם שתה שני כוסות קודם אכילה ואחד בתוך האכילה מצטרפין דלא ליהוי זוגות וכן אחד קודם ושנים על השלחן אבל שנים על השלחן ואחד לאחר הסעודה לא מצטרפא לבטל הזוגות ושני כוסות של יין ואחד של שכר לא יצטרף לבטל הזוגות ולהיפך שנים של שכר ואחד של יין מצטרף וסימנך כל המחובר לו מן החמור ממנו מצטרף מן הקל לא מצטרף ומ"מ אמרו חז"ל שם דבמערבא לא קפדי אזוגי וכללא דמילתא כל דקפיד קפדי בהדיה וכל דלא קפיד לא קפדי בהדיה ע"ש ובזמנינו לא שמענו מקפידים בזוגות רק אם יש מקפידים יתנהגו כמ"ש ואמרו שם דכל שגמרו בידי אדם כגון ככרות לחם או קערות תבשיל אין בהם משום זוגות כל שגמרו בידי שמים כמו שני פירות וכיוצא בהם יש בהם משום זוגות וזהו במיני

מאכלים אבל במשקין הרי אמרו דיש בכוסות יין ושכר משום זוגות אף על גב דגמרם בידי אדם אלא ודאי דרק על מיני מאכלים אמרו ולא על משקים ואם ספק בידו אם שתי זוגות אם לאו ישתי עוד אחד ואם שתי זוגות מצטרף כוס זה לבטל הזוגות כיון שכוונתו לצרפו ואם לא שתי זוגות אין בדעתו לצרפו להראשונים והוי כנמלך:

דף על הדף בבא מציעא דף פו עמוד א

בקובץ היכל הבעש"ט (גליון ב' ניסן תשס"ג ע' קעב) כתב חכ"א:

בספר "ליובאוויטש וחיילי" - מעשה ידי החסיד הנודע רבי רפאל הכהן שנודע בקרב חסידי חב"ד בשמועותיו המדוייקות להפליא (עמ' 61 הערה 2) מספר: "פעם בא גוי אחד להרבי [רש"ב מליובאוויטש] והתאונן שבניו מתים כשהם קטנים, שאל אותו כמה קורות יש בתקרת ביתך (שעליהם התקרה עשויי) האם הם זוגיים או לא, וענה הגוי לא זוגיים, אמר לו הרבי להוסיף אחת או לגרוע אחת כדי שיהיו זוגיים (אצל יהודי צריך להיות דוקא לא זוגיים) [כמבואר בארוכה בסוג' בפסחים קי, א ואילך], ואצל גוי דוקא זוגיים".

אולם צע"ג מהמבואר בהדיא בבבא מציעא (פו, א): "אשכחיה פריסתקא [שליח, רש"י] דמלכא לההוא אושפיזא דרבה, קריבו תכא קמיה ואשקוהו תרי כסא ודליה לתכא מקמיה [ושדים הממונים על הזוגות מזיקין את השותה זוגות. רש"י], הדר פרצופיה לאחורה, אמרי ליה [לרבה] מאי נעביד ליה דגברא דמלכא הוא, אמר להו קריבו תכר לקמיה ואשקוהו חד כסא ודליוהו לתכא מקמי ואיתסי". הרי במפורש שגם לגוי שייך היזק זוגות? וצע"ג. עכ"ל.

וכתב בספר גם אני אודך (ח"א סי' לח):

כדי להצדיק את הצדיק נראה ליישב בס"ד, דלעולם לא שייך היזק זוגות לגויים, וכמו שאמר הרש"ב מליובאוויטש, זי"ע, והתם בגמרא בבא מציעא סיבב הקדוש ברוך הוא בדרך נס שינזק כן הגוי [שליח המלך] מהזוגות, כדי שע"י זה לא ימסור את רבה למלכות, וכמו שאיתא שם, מידע ידענא דגברא דקא בעינא הכא הוא, בחיש אבתריה ואשכחיה, אמר אזלינא מהא אי מקטל קטלו לההוא גברא לא מגלינא, ואי נגידי מנגדין ליה מגלינא. ע"כ.

ואף שאיתא שם בהמשך שסגר שליח המלך לרבה הדלת, וביקש רבה רחמים מהקב"ה ונפלה החומה וברח, היינו משום שחשש שליח המלך שינגדו לו [ייסרו אותו ביסורים], ואז יגלה היכן רבה נמצא, [וכנ"ל], ולכך הוצרך לסגור אותו בבית שלא יברח, אבל לעולם כבר התחיל הנס בזה שמצא רבה חן בעיניו [מפני שמצילו מהיזק הזוגות], ולכן לא לקחו מיד למלכות, אלא הסגירו בבית, וגם על זה ביקש רבה רחמים מהקב"ה, ונפלה החומה וברח, עכ"פ כאן היה נס מיוחד שינצל רבה מהמלכות, ע"י שירפא את שליח המלך מהזוגות, ואין להביא ראיה מכאן ששייך היזק זוגות בגויים. ודו"ק היטב וא"ש.

וע"ע בקובץ היכל הבעש"ט, (גליון ג' תמוז תשס"ג עמוד קמ"א), שתירץ הרב א. צ. א. הלוי שליט"א, דלא קשה מידי, דמאן יימר שאותו שליח גוי הוי, והרי מצינו ברש"י שבת (דף ק"י ע"א בד"ה בר קשא) דשליח המלך ישראל הוי עכ"ד.

ואף שמסתבר לומר שבעלמא שליח המלך היה גוי, ורק התם בשבת מוכח מהגמרא שהיה ישראל (עיין שם היטב), ולכך כתב רש"י שם, שהיה ישראל, וא"כ מה ראיה מגמרא שבת לכאן, מ"מ מחומר הקושיא הנ"ל נראה גם להצדיק תירוץ זה, דהיה כאן שליח המלך ישראל. ואתי שפיר.

דף על הדף פסחים דף קט עמוד ב

בגמ': לא יאכל אדם תרי וכו'.

ברבעון קרית ספר (אלול תשס"ג ע' קה) מובא שנשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א:

שאלה: בזמן הגמרא היה חשש משתיית זוגות (בפסחים קט: ואילך), האם היה מזיק שתיית הזוגות גם לגויים, או רק לישראל?

תשובה: עיין בבא מציעא פ"ו א'.

[בגמרא שם איתא: איקלע פריסתקא דמלכא לההוא אושפיזא דרבה, קריבו תכא קמיה ואשקוהו תרי כסי, ודליוהו לתכא מקמיה, הדר פרצופיה לאחוריה, אמרו ליה מאי נעביד ליה גברא דמלכא הוא, אמר להו קריבו תכא לקמיה ואשקוהו חד כסא ודליוהו לתכא מקמיה ולתסי וכו' ע"כ. רואים מכאן שהיזק שתיית זוגות גם לגוי.

וכתב ידידי הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שיחי' מח"ס גם אני אודך: ולכאורה יש להעיר דאולי היה שליח המלך ישראל, וכדאשכחן ברש"י שבת (דף ק"י ע"א) בד"ה בר קשא, ממונה למלך ישראל היה עכ"ל. וא"כ אין ראיה שמזיק שתיית הזוגות לגויים?

וי"ל שבדרך כלל מסתבר ששליח המלך היה גוי, ורק התם בשבת משמע מהמשך הגמרא שם שהיה ישראל (עיין שם היטב), ולכך הוצרך רש"י לומר ישראל היה, ומזה שכתב רש"י רק התם וישראל היה, משמע נמי שבעלמא שליח המלך הוא גוי ודו"ק] ע"כ.

שו"ת עטרת פז חלק א כרך ג - חושן משפט סימן ה הרב פנחס זביחי (נולד 1960)

ובענין שאלת כב' שיחי' מדוע אנו רואים לרבים ושלמים, שאינם מקפידים ומוכרים את דירתם הראשונה שקנו, ולכאורה זהו נגד המפורש בגמ' דקידושין (נט ע"א)?

תשובה: הנה בגמ' דקידושין שם (נט ע"א) איתא, רב גידל הוה מהפ"ך בההיא ארעא לקנותה, אזל רבי אבא זבנה, אזל רב גידל קבליה לרבי זירא, אזל רבי זירא וקבליה לרבי יצחק נפחא, אמר ליה המתן עד שיעלה אצלנו לרגל. כי סליק אשכחיה אמר ליה עני מהפ"ך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי, אמר ליה נקרא רשע. ואלא מר מאי טעמא עבד הכי, אמר ליה לא הוה ידענא. השתא נמי ניתבה ניהליה מר, א"ל זבוני לא מזבנינא לה דארעא קמייטא היא, ולא מסמנא מילתא, אי בעי במתנה נשקליה. רב גידל לא נחית לה דכתיב "שונא מתנות יחיה", רבי אבא לא נחית לה משום דהפ"ך בה רב גידל. לא מר נחית לה ולא מר נחית לה, ומתקריא ארעא דרבנן. ע"כ. ופרש"י: דארעא קמייטא, זו היא לי ראשונה שלקחתי מעולם. ולא מסמנא מילתא, אינו סימן טוב שימכור אדם מקחו ראשון. ע"ש. וא"כ לכאורה מדברי רש"י מתבאר, דאע"ג דהאי עובדא הוה בקרקעות לאו דוקא היא, אלא ענין זה הוא בכל עניני מקח, שלא ימכור אדם את מקחו הראשון שבאותו ענין. אם זה קרקע ראשונה שקנה, ואם זה כל חפץ אחר שהוא ראשון שבאותו ענין...

...והא דחזינן בגמ' דקידושין הנ"ל דר"א קפיד, צ"ל טעמו ונימוקו עימו הוה שהיה לו להקפיד מאיזה סיבה שהיתה שמורה עימו. ואף לגירסתם של הרא"ש והמאירי דגרסי "דאמר מר" דמשמע שהוא מאמר דסתמא דהש"ס (עי' לרבינו החיד"א בשם הגדולים ח"ב (סדר תנאים ואמוראים אות 10). ע"ש), מ"מ לא מצינו שהוזכר דבר זה להלכה בדברי הרמב"ם ומרן, וכהא דהביא מרן בשו"ע יו"ד (סי' קעט ס"ד) הא דאמרינן בגמ' חולין (צה ע"ב) בית תינוק ואשה אף על פי שאין ניחוש יש סימן. ע"ש. **ב ומה גם דאולי יש לומר בכל ענינים אלו דהוא מנהג דור ודור, ועתה שלא נהגו להקפיד בהכי ולא מדקדקים בזה, כיון דדש דש.** [ועי' בערוך השולחן להגרי"מ עפשטיין יו"ד (סי' קטז ס"ז) שכתב שם, דבזמנינו לא שמענו שמקפידים בענין הזוגות, רק אם יש מקפידים ראוי שיתנהגו בזה ע"פ המבואר בגמ' דפסחים הנ"ל. ע"ש. ועי' היטב גם בדברי המאירי פסחים (קט ע"ב). ע"ש. וע"ע בשו"ת חוות יאיר (סוס"י רלד) שכתב שם, דכל מה שנתפשט המנהג אצל הנשים להזהר הנח להם לישראל, דמסתמא נודע בנסיין והורו להם להתיר וכו', וראה גם בירושלמי (תרומות פ"ח ה"ג) דאמרינן התם, אמר רבי אמי, צריכין אנחנו למיחוש ולהזהר ממה שהבריות אומרים להזהר. ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ו (חאבה"ע סי' ג אות ה) שדן התם לגבי זיהוי חללי מלחמה לענין היתר עגונות ע"פ הדיסקית שבצוואר החיילים, שרשום בו שמו של החייל, והעלה בכוחא דהיתרא ע"פ דעת הפוסקים דס"ל דמזהים חלל ע"פ הכיס וארנקי שלו ולא חיישינן שמא החלל השאילו מאחר ואינו שלו, משום דלא מושלי אינשי לכיס וארנקי שלהם כמבואר בגמ' דבב"מ (כז ע"ב), ולכן אמרינן כאן נמצא וכאן היה, ואם לגבי כיס וארנקי אמרו כן אף על פי שלא מצאה הקפידה לנוח בהם אלא משום ניחוש בעלמא, ואיכא אינשי טובא דלא מנחשי, כי לא נחש ביעקב, ואפ"ה לא חיישינן לשאלה לרוה"פ, כ"ש בדיסקית שעל צוואר החלל שבודאי אין דרך כלל להשאילה, כיון שכל עיקרה אינה עשויה אלא למטרת זיהוי, ופשיטא שאין לחוש לשאלה. עכת"ד. ע"ש. והרי מתבאר דעל אף המבואר בגמ' דבב"מ הנ"ל בענין כיס וארנקי דלא מסמנא מילתא להשאילם והובא הדבר גם בשו"ע אבה"ע (סי' קלב ס"ד). יעו"ש, אפ"ה בזמנ"ז לא קפדי אנשי בהכי כאשר עיננו רואות, וא"כ כ"ש בדבר שלא הובא כלל בשו"ע וברמב"ם ד"ל דלא קפדי. וק"ל. **ולכן בצירוף כל האמור נקטינן בהכי להאי כללא גבירתא, הולך בתום ילך בטח** (משלי י ט), **והשי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים**, ובפרט כשכוונתנו קודש לרווחא דביתא שיוכל לרכוש דירה יותר גדולה וכל כיו"ב כדי שדעתו תהיה מיושבת לעבודת השי"ת.

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות

טור אורח חיים הלכות שבת סימן רמב

וגרסינן נמי בההיא פירקא (ק"ח ב) במה מענגו בדגים גדולים וראשי שומין ותבשיל של תרדין והא דא"ר חייא בר אשי א"ר אפי' דבר מועט ועשאו לכבוד שבת הוי עונג ואמר רב פפא אפי' כסא דהרסנא היינו למי שהשעה דחוקה לו **וכמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני א"א ז"ל כמוני היום שיש לי מעט משלי ואינו מספיק לי וצריך אני לאחרים אם אני בכלל עשה שבתך חול אם לאו ולא השיבני דבר ברור** אח"כ מצאתי בפרקי אבות לרש"י שפי' על ההיא משנה דר"י בן תימא אומר הוי עז כנמר שכתב ז"ל תכף לאותה משנה ר"ע אומר עשה שבתך חול שנויה ההיא דבן תימא לאורויי דר"ע לא אמר אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר אבל צריך אדם לזרז עצמו כנמר וכנשר לכבד שבתות ביותר ע"כ. ע"כ צריך כל אדם לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת ואל יאמר היאך אחסר פרנסתי כי אדרבה אם יוסיף יוסיפו לו כדקתני תחליפא אחוה דרבנאי חוזאה כל פרנסתו של אדם קצובה לו מר"ח לר"ח חוץ מהוצאת שבת וי"ט³ והוצאת בניו לת"ת אם מוסיף יוסיפו לו ואמר' נמי גבי הוצאת שבת וי"ט אומר הקדוש ברוך הוא בני לוו עלי ואני פורע וכיון שכן הוא אל ידאג כי נאמן הוא בעל חובו לפרוע לו חובו.